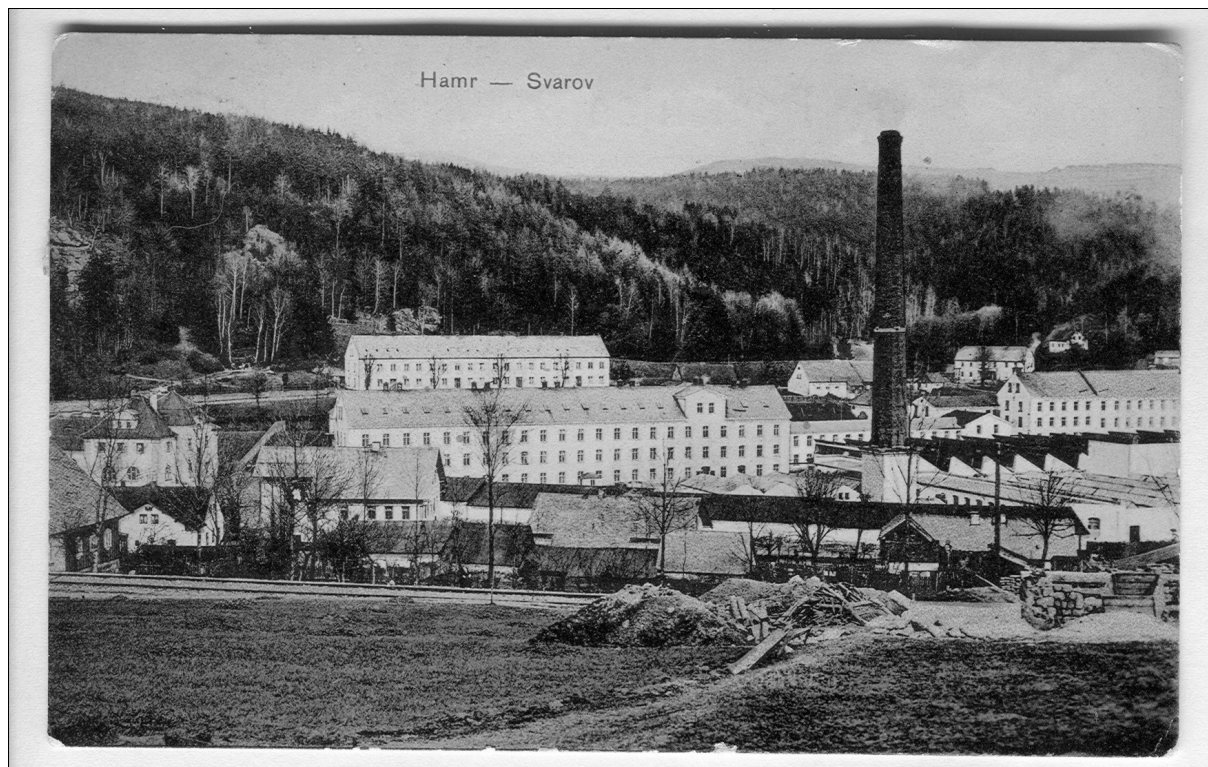

SVÁROVSKÁ STÁVKA

Dívám se z okna je 17. března 2010 a zase už hustě sněží. Pomník Svárovske stávký se podobá spíše sousoší ledních medvědů. Letos je tedy zima pořádně dlouhá! A tak se snažím sníh nevnímat. Myslím na to, jak bude okolí pomníku vypadat letos na jaře, až poslední obleva odhalí záhony tam, kde ještě vloni na podzim byla jen poničená dlažba.

A najednou mě napadá. Proč ve mně tohle místo nikdy nevzbuzovalo nějakou úctu, dojetí, nějaký hlubší cit, jaký pociťuji u prostého náhrobku na hromadném hrobě na držkovském hřbitově.

Je to tím, že je pomník součástí mého každodenního života, a tudíž mi zevšedněl, nebo tím, že o něm mé okolí mluvilo vždycky s despektem jako o „Hyškovi a Holáskovi“ ?

Co se tu vlastně tenkrát 31. března 1870 odehrálo ?

Tak se v tom počasí, do něhož by psa nevyhnal, pouštím na cestu dlouhou 140 let, abych alespoň částečně pochopila, co se tu vlastně stalo.

Pomník byl slavnostně odhalený v roce 1963. Takže pamětníků je ještě dost a já se jich ptám : Proč to podobenství o Hyškovi a Holáskovi ? Abyste rozuměli, v lidovém podání jsou postavy na pomníku dva strejci vracející se z hospody domů. Hyška se ještě drží na nohou, ale Holáška to už sklátilo. Všichni se na mě dívají se soucitným úsměvem. Hamry v té době neměly pořádnou školu, ačkoli plány na její výstavbu se dělaly už od první republiky, koupaliště a kanalizaci. Je pravda, že v těch místech byla jen zpustlá zahrada, ale určitě by stačil malý pomníček a peníze by se daly použít jinak.

Tak jdeme dál, tam, kde už se musíme spolehnout jenom na písemné prameny. Ale kde poznat, kolik je pravda a kolik bylo zmanipulováno, jak ten který vládnoucí režim potřeboval? Život tady nebyl nikdy med. Počasí je tu drsné a půda málo úrodná. Měli bychom si přiznat, že vzhledem k těmto skutečnostem byl příchod textilního průmyslu do zdejšího kraje pro chudé obyvatelstvo z tehdejšího pohledu požehnáním.

Dnes se samozřejmě pozastavujeme nad tehdejšími pracovními podmínkami: pracovní doba 14 hodin denně, každodenní docházení z velkých vzdáleností (například na Svárov chodili dělníci z Rejdic, Lhotky a Stanového), zaměstnávání dětí. Ale tihle lidé byli zvyklí na dřinu a odříkání, děti pomáhaly při domácím tkalcovství už od čtyř let a pravidelná práce a pravidelná výplata byla něčím novým, přínosným. Navíc všichni nepracovali jenom v továrnách. Bylo potřeba mnoho dalších profesí, protože se horečnatě stavělo a vyrobené zboží se muselo dopravovat často i na velké vzdálenosti. Jenže.

Léta tučná vždycky následují léta hubená. A samozřejmě stagnace výroby se vždy nejvíce dotkla dělníků. Byli propouštěni, byla jim různým způsobem krácena mzda. Logicky tak začalo docházet ke střetům zaměstnavatelů a zaměstnanců, kdy se obě strany pokoušely uhájit co nejvíc svých výhod a práv.

I Svárovská stávka byla jedním z těchto střetů a souhrou mnoha náhod a nešťastných okolností vstoupila do dějin svými mrtvými.

Musíme však připomenout, že vlna stávek do nichž Svárovská stávka patřila, donutila tehdejší rakousko-uherskou vládu, aby zrušila zákaz stávek a spolčování (trestní zákon z roku 1852 a živnostenský řád z roku 1859) a již 7.dubna 1870 vydala nový spolčovací zákon, tzv.“koaliční“, podle kterého byly již stávky legální. Že tyto stávky a nepokoje vedly ke zkrácení pracovní doby, ke zlepšení pracovních podmínek.

O Svárovské stávce bylo popsáno mnoho papíru. Za nejdůvěryhodnější zdroj si dovoluji považovat Rodinnou kroniku pana Michala Fišera ze Železného Brodu, který byl současníkem stávky. Je zajímavé, že uvádí poněkud jiná jména a jiná zaměstnání obětí. Například šestnáctiletá Pavlína Linková z Albrechtic se podle něho jmenovala Klikorková, řečená Bejvalíková a nebyla dělnicí, nýbrž nesla kolem v putně do Tanvaldu ryby. Právě tady je velice zajímavé, že když Karel Kachyňa točil film „Pavlínka“, nenašlo se o Pavlíně Linkové nic jiného, než datum její smrti.

Možná by stálo za to, pustit se do pátrání, kdo vlastně byli lidé, kteří odpočívají pod kamenným pomníkem na držkovském hřbitově.

Ano, o Pavlíně nevíme nic, ale co víme o druhé straně ? Co vlastně víme o Johanovi baronu Liebigovi ?

Tak předně v roce 1870 byl zakladatel firmy Johan Liebig už dva roky upoután po mozkové mrtvici na invalidní křeslo a továrny na Svárově, v Haraticích a Železném Brodě vede jeho syn Jindřich. A navíc, jednání se stávkujícími i s vojskem a četnictvem vedl horkokrevný ředitel Palme.

Nestálo by tedy za to, říci si něco málo o firmě Johan Liebig ?

Firma „Johan Liebig“ se objevila na Liberecku ve dvacátých létech minulého století. Podnikavý syn někdejšího tkalce zakládá nejdříve malý obchod se střížním zbožím, ke kterému brzy připojuje sklad polotovarů, jež skupuje od domácích přadláků a tkalců. A rodinný podnik – faktoři jsou vlastně dva, Jan a František Liebiegové – rychle bohatne. Brzy jeden z bratrů odjíždí do Anglie poznávat tamní vyspělou textilní výrobu. A už v roce 1828 zřizují oba bratři v Liberci malou továrnu s pouhými dvanácti mechanickými stavy na čisté vlněné látky, textilie velice podobné těm, které anglické firmy teprve nedávno uvedly na trh. V roce 1828 otevírají Liebiegové v nynějším Josefově Dole novou továrnu, rovněž na výrobu anglických látek, za šest let na to další textilní závod v Rochlici u Liberce. Kromě toho pracuje pro Liebiegy mimo jejich továrny na šest tisíc tkalců. Od Liberce až po Rokytnici, ale i na frýdlantském okrese jsou prakticky všichni domácí tkalci připoutáni k firmě Liebig. Ta se od roku 1833 jmenovala „Johann Liebig et Comp.“ a

ovládal ji pevnou rukou až do roku 1866 Jan Liebieg. Od tohoto roku se stávají jeho synové Jan, Jindřich a Theodor veřejnými společníky firmy. Rozdělili si funkce v mamutím podniku tak, že Jindřich vedl továrny ve Svárově, Haraticích a Železném brodě, Jan Liebieg mladší spravoval ostatní továrny na Liberecku a Theodor Liebieg řídil velkoobchod a bankovní dům ve Vídni.

Firma ovšem roste dál: jestliže Liebiegové začínali v roce 1826 s dvanácti mechanickými stavy, za deset let jich má podnik 157, v roce 1859 již 600. A obchodně zdatní bratři zakládají další továrny a rozšiřují dosavadní. V roce 1845 se významně rozšiřuje liberecká továrna, modernizuje se zařízení tavných barvíren, sušáren, stříhacích a tiskařských strojů i dalšího vybavení, takže se zde vyrábí 72 různých druhů vlněných i polovlněných látek, šátky, ubrusy atd.

V roce 1845 byla založena přádelna a tkalcovna bavlny a vlny ve Svárově. K svárovské tvárně postavili Liebigové ještě v letech 1852 – 1854 pobočný závod – přádelnu v Haraticích, V roce 1851 také kupuje firma tkalcovnu a přádelnu vlny ve vesnici Mildenavě. Roku 1861 bylo započato se stavbou rozsáhlé přádelny bavlny v Železném Brodě.

Kromě těchto textilních továren vlastnili podnikaví Liebiegové nedaleko Svárova mlýn s parní pekárnou, dále mlýn s pekařstvím a hostincem u obce Bratříkova, sklad mouky s dobře prosperující kupeckou živností v Hořením Hamru, dále pak břidlicové a vápencové lomy se třemi vápennými pecemi.

Ze všech textilních závodů v obvodu tehdejší liberecké obchodní komory zde vlastnili Liebiegové nejméně tři čtvrtiny všech výrobních kapacit. A to ještě nebylo všechno. Brzy založili daleko odtud – V Mödlingu u Vídně – závod na apretování a barvení látek a zároveň otevřeli ve Vídni vlastní bankovní dům, poněvadž úspěšně pronikají nejen na domácí trh, ale brzy jejich výrobky putují i do zahraničí. Firma Liebieg měla tehdy vlastní agentury v Paříži a v Hamburku, ale i v Mexiku, Rio de Janeiru, Buenos Aires a jinde. Postavení firmy je tak silné, že v roce 1866, kdy mnoho továren v Čechách ohlašovalo úpadek a zejména na Liberecku byla likvidována jedna textilní továrna za druhou, Liebiegové nejenže práci nezastavují, ale ještě svoje podniky rozšiřují.

Hospodářský růst Liebiegů se projevil i na jejich společenském postavení v habsburské monarchii. Zakladatel firmy Johann Liebieg dostává nejdříve od mocnáře různé řády a medaile a za „zásluhy o rakouský průmysl“ je povýšen do rytířského stavu. Nikterak přitom nevadilo, že stejný pán byl předtím stíhán za podloudnictví s bavlnou. Snad to bylo bráno jako zásluha, poněvadž již v následujícím roce dostává Liebieg baronství. Do zbrusu nového erbu si dal pan baron heslo „Per labore ad honorem“ (prací ke slávě).

Marie Karausová „Svárovská stávká“ (Severočeské nakladatelství, 1980)

Když se podíváte na rok vydání citované publikace, je vám jasné, že tady se objektivních informací nedobereme. Baron Liebig měl být pouze postavou špatnou, zářným příkladem prohnílého kapitalismu.

Ale on přeci jenom neškodil. Jeho zásluhou zde zůstalo mnoho stavebních a technických památek. To on byl přece jedním z nich, který položil základy k pozdější slávě českých textiláků. Byl jedním z prvních, kdo začal stavět bytové domy pro dělníky. Ano, nikdo z nás by v nich asi dneska nebyl ochotný bydlet, ale na svou dobu, to bylo bydlení solidní. Musíme si uvědomit, že mluvíme o 19. století. Jako dítě jsem chodila do Kartouz, kde trávily podzim života staré textilácké dělnice a vzpomínám na ně jako na klidné čisté místo.

Pravda, pro mistry a úředníky se stavělo líp, jen se podívejme na Panský dům nebo na Kolonku nebo na nynější hotel Britz, tehdy hotel Liebig. Všechno to jsou solidní stavby, které jen s malými úpravami slouží dodnes.

Dodnes by mohly sloužit a zdobit i budovy továren, kdyby je „Liebigovi“ následníci nenechali zpustnout.

Liebigové rozhodně nebyli nějací lidumilové, ale za každých okolností se snažili udržet výrobu a vytvořit něco, co by po nich zůstalo. Vždyť za svoje výstavné vily a celé čtvrti jim vděčí i Liberec.

Je málo času a málo místa, ale bylo by dobré, kdybyste si na internetu našli kroniku města Smiřic. Tam se o Janu baronu Liebigovi mluví jinak, než tady. Koupil od císaře Františka Josefa II. zadlužené smiřické panství, zvelebil ho a dal spoustě lidí práci.

Blíží se jaro. Zítra už třeba nebude metelice a oschnou ty opravdové cesty, po kterých se dá pustit do krajin skutečných. Ale třeba by stálo za to, až zase přikvačí zima, pustit se na cestu dějinami, při které se dá sedět pěkně v teple, a udělat si vlastní obrázek o tom, co se tu tenkrát 31. března 1870 vlastně stalo a proč.

Víte, neměli bychom lidi soudit podle jejich činů, ale jejich činy podle doby, ve které žili.

A co Hyška s Holáskem ?

Ano, jsou výplodem své doby, ale myslím, že oni za to nemohou a že bychom je měli přijmout mezi občany Velkých Hamrů. Třeba jen proto, že jejich jména jsou důkazem, že malého českého člověka hned tak něco nezlomí.

Klára Hoffmanová